

Medical Sciences
ISSN: 1308-7312 (NWSAMS)
ID: 2021.16.1.1B0101

Status : Research Article
Received: 17.09.2020
Accepted: 15.01.2021

Ayla Aykaç Koçak, Belgin Yıldırım

Aydın Adnan Menderes University, Aydın-Turkey
aaa_ayla@hotmail.com; byildirim@adu.edu.tr

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2021.16.1.1B0101	
ORCID ID	0000-0002-9763-424X	0000-0001-5451-5526
CORRESPONDING AUTHOR	Ayla Aykaç Koçak	

**TÜRKİYE'DE 2010 VE 2019 YILLARI ARASINDA HEMŞİRELİK VE SAĞLIK BİLİMLERİ
FAKÜLTE DERGİLERİNDE YAYINLANAN ÇEVRE SAĞLIĞI İLE İLGİLİ MAKALELERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Öz

Tanımlayıcı ve retrospektif tipteki bu araştırma Türkiye'de 2010-2019 yılları arasında hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Fakültesi dergilerinde yayınlanan hemşirelik alanında çevre sağlığı ile ilgili çalışmalarını analiz etmek amacı ile yapılmıştır. Bu çalışmada; Scholar Google, DergiPark ve Türk Medline Ulusal Sağlık Bilimleri- Süreli Yayınlar veri tabanından hemşirelik ve sağlık bilimleri fakülte dergilerine ulaşılmıştır. Her bir hemşirelik dergisinin web sayfası ve çevrimiçi arşivleri ziyaret edilerek dergilerin 2010-2019 ciltleri ve sayıları "hemşirelik, çevre, çevre sağlığı" anahtar kelimeleri kullanılarak kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan 6808 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmalar araştırmacılar tarafından incelenmiş ve konuyla ilgili olmayan çalışmalar ve tam metnine ulaşılamayan çalışmalar çıkarıldığında kalan 25 araştırma makalesi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Makalelerin yayın türünün en fazla araştırma makalesi, tanımlayıcı ve en fazla iki yazarlı olduğu, veri toplama aracı olarak çoğunlukla soru formunun kullanıldığı, çalışılan konular çoğunlukla çevre sağlığı (çevresel bilgi, tutum ve duyarlılık, yaklaşımlar) ve gürültü ile ilgili olarak bulunmuştur. Araştırma, hemşirelik alanında çevre sağlığı ile ilgili çalışmaların son yıllarda arttığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Sağlık, Çevre, Çevre Sağlığı, Çevre Sağlığı Hemşireliği

**EVALUATION OF ARTICLES RELATED TO ENVIRONMENTAL HEALTH PUBLISHED IN NURSING
AND HEALTH SCIENCES FACULTY JOURNALS BETWEEN 2010 AND 2019 IN TURKEY**

ABSTRACT

This descriptive and retrospective type of research published with the aim of analyzing the studies on environmental health in nursing journals in the Faculty of Nursing and Health Sciences in Turkey between the years 2010-2019. In this study; faculty of nursing and health sciences journals were accessed from Scholar Google, DergiPark and Turkish Medline National Health Sciences-Periodicals database. Web pages and online archives of each nursing journal were visited, and 2010-2019 volumes and issues of the journals were extensively researched using the keywords "nursing, environment, environmental health". 6808 studies that make up the universe of the research were reached. The obtained studies were examined by the researchers, and when the studies that were not related to the subject and the studies that could not be reached were excluded, the remaining 25 research articles constituted the sample of the study. It has been found that the type of publication of the articles is mostly research articles, descriptive and has two authors at most, and the questionnaire is used as a data collection tool in the articles, and the topics studied are mostly related to environmental health (environmental information, attitude and sensitivity, approaches) and noise. The research has revealed that studies on environmental health in the field of nursing have increased in recent years.

Keywords: Nursing, Health, Environment, Environmental Health, Environmental Health Nursing

How to Cite:

Aykaç Koçak, A. ve Yıldırım, B., (2021). Türkiye'de 2010 ve 2019 Yılları Arasında Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Fakülte Dergilerinde Yayınlanan Çevre Sağlığı ile İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi, Medical Sciences (NWSAMS), 16(1):1-8,
DOI: 10.12739/NWSA.2021.16.1.1B0101.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çevre sağlığını (2017) bireyin kendisi dışındaki tüm fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörler ve davranışları etkileyen tüm ilgili faktörler olarak tanımlamaktadır. Sağlığı potansiyel olarak etkileyebilecek çevresel faktörlerin değerlendirilmesini ve kontrolünü kapsamaktadır. Çevre sağlığının sağlanması ile hastalığın önlenmesi ve sağlığı destekleyici ortamların yaratılması hedeflenmektedir [1]. Sağlığın korunmasında ve geliştirilmesinde etkili önlenabilir çevresel risklerin her yıl en az 12,6 milyon ölüme neden olduğu ve hastalığın küresel yükünün yaklaşık dörtte birini oluşturduğu belirtilmektedir [2 ve 3]. Çevre sağlığı sorunları günümüzde gittikçe artmakta ve halk sağlığını tehdit etmektedir. Örneğin küresel iklim değişikliğine gerekli müdahale yaklaşımlarında bulunulmaması önemli halk sağlığı sorunları ile karşı karşıya kalmamızı sağlayacağı düşünülmektedir [4]. Çevrenin hemşirelik açısından önemini ilk vurgulayan, hemşireliğin kurucusu Florence Nightingale'dir. Nightingale hemşireliğin profesyonel gelişimine yönelik çalışmalarında, çevre kavramını ve hemşireliğin sağlıklı çevre yaratmadaki etkili rolünü esas aldığı bilinmektedir [5 ve 6]. Hemşirelik mesleğinde birey çevresi ile bir bütün olarak değerlendirmelidir. Hemşirelerin temel görevleri birey, aile ve toplumun sağlığının korunması ve geliştirilmesi, sağlığı olumsuz etkileyen etmenlerin ise en aza indirilmesidir. İnsan sağlığını olumsuz etkileyen pek çok çevresel risk faktörünün olduğu göz önüne alınırsa hemşireliğin çevre sağlığını koruma ve geliştirmede etkin rol alması gerekmektedir [7, 8 ve 9]. Özellikle son yıllarda çevresel problemlerin çevre sağlığı ve dolayısıyla halk sağlığı üzerinde olumsuz sonuçlara daha fazla neden olduğu bilinen bir gerçektir. Halk sağlığı hemşirelerine çevre sağlığının sürdürülmesinde önemli görevler düşmektedir. Hemşirelik mesleğinin hem çevre sağlığının geliştirilmesinde hem de halk sağlığının desteklenmesinde önemli bir yeri vardır. Hemşirelik alanında çevre sağlığı ile ilgili yapılan çalışmaların, hemşirelik mesleğinde farkındalık oluşturması toplumda da çevre sağlığının geliştirilmesinde önem kazandırmak demektir [10].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Profosyonel hemşirelik uygulamasının ilk günlerinden itibaren hemşireliğin 4 ana paradigmasından biri olan çevre ile ilgili veriler gözlenmekte ve analizleri yapılmaktadır. İnsan sağlığını etkileyen çevresel etmenlerin değerlendirilmesi için yapılan çalışmalar bireyin ve ailenin sağlığını korunması ve geliştirilmesinde önemli rol alacağı bilinmektedir. Bu bağlamda ülkemizde hemşirelik ve sağlık bilimleri fakültesinde yayınlanan hemşirelik alanında çevre sağlığı ile ilgili çalışmaların analizi bu alanda çalışılan konuların dağılımını net bir şekilde görmemizi ve alanda ki boşlukların fark edilip yeni yapılacak çalışmalara yön vermesi hedeflenmektedir [11].

3. MATERYAL VE METOT (MATERIALS AND METHODS)

3.1. Araştırmanın Amacı ve Türü (Aim and Type of Research)

Araştırma, Türkiye'de 2010-2019 yılları arasında hemşirelik ve Sağlık Bilim Fakülte dergilerinde yayınlanan hemşirelik alanında çevre sağlığı ile ilgili makalelerin çeşitli özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı ve retrospektif tipte planlanmış ve uygulanmıştır.

3.2. Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri (Inclusion Criteria for Research)

- Türkiye'de yapılan ve 2010-2019 döneminde hemşirelik ve sağlık bilimleri fakülte dergilerinde yayınlanan çevre sağlığı konularının çalışıldığı makaleler
- En az bir hemşire (akademisyen/klinisyen) içeren çalışmalar.
- İngilizce veya Türkçe yazılmış makaleler. Özetlenmiş şekilde yazılan araştırmalar hariçtir.

3.3. Araştırmaya Dahil Edilmeme Kriterleri (Criteria not Included in the Research)

Araştırmaya dahil edilme kriteri olarak araştırmancının sadece tam metnine ulaşamaması uygun görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi (Data Collection and Analysis)

Bu çalışmada; Scholar Google, DergiPark ve Türk Medline Ulusal Sağlık Bilimleri-Sürekli Yayınlar veri tabanından hemşirelik ve sağlık bilimleri fakülte dergilerine ulaşılmıştır. Her bir hemşirelik dergisinin web sayfası ve çevrimiçi arşivleri ziyaret edilerek dergilerin 2010-2019 ciltleri ve sayıları "hemşirelik, çevre, çevre sağlığı" anahtar kelimeleri kullanılarak kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Araştırmancının evrenini oluşturan 6808 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmalar araştırmacılar tarafından incelenmiş ve konuyla ilgili olmayan çalışmalar ve tam metnine ulaşamayan çalışmalar çıkarıldığında kalan 25 araştırma makalesi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma verileri yazarlar tarafından geliştirilen literatür taraması yapılarak yapılandırılmış bir değerlendirme formu aracılığı ile toplanmıştır. Bu form, araştırmaya dahil edilen çalışmaların; yıllara göre dağılımı, örnekleme alınan makalelerin içerik kapsamının dağılımı ve çalışma alanı, hedef kitle/yer ve yayınlanan çevre sağlığı hemşireliği araştırmalarının dağılımı kategorize edilerek belirlenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen bilgiler SPSS veri tabanında, sayı ve yüzdeler yardımı ile değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR (RESULTS)

Hemşirelik dergilerinden 3712 makale içinden çevre sağlığı/hemşirelik ile ilgili 19 (%0.5), Sağlık bilimleri dergilerinden 3096 makaleden çevre sağlığı/hemşirelik ile ilgili 6 (%0.19) çalışmaya ulaşılmıştır. Hemşirelik alanında yayınlanan çevre sağlığı makalelerinin sayılarının yıllara göre dağılımı değerlendirildiğinde son 5 yılda (2015-2019) artış olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Yayınlanan tüm makalelerin yıllara göre dağılımı
(Table 1. Distribution of all published articles by years)

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Top
n	0	1	2	0	3	2	6	5	2	4	25
%	0	4	8	0	12	8	24	20	8	16	100

Hemşirelik ve çevre sağlığı ile ilgili yapılmış makalelerin 2010-2019 tarihlerinde ki değerlendirilmesinde 15'inin (%60) araştırma makalesi, 10'unun (%40) derleme olduğu ve olgu sunumu çalışmasının olmadığı saptanmıştır. Makalelerin 1 (%4) tanesinin tek yazarlı, 14 (%56) tanesinin çift yazarlı, 6 (%24) çalışmanın üç yazarla ve 4 (%16) çalışmanın ise dört veya dörtten fazla yazarla yapıldığı belirlenmiştir. Hemşirelik ve çevre sağlığı ile ilgili 25 çalışmanın türleri açısından değerlendirildiğinde ise makalelerin 12'sinin (%48)

tanımlayıcı, 10'unun (%40) derleme, 2'sinin kesitsel (%8) ve bir çalışmada (%4) ön test-son test türündedir. Veri toplama araçları bakımından incelendiğinde ise çalışmaların 11'inin (%73) soru formu ile 4'ünün (%27) ise ölçek kullanımı ile çalışıldığı saptanmıştır (Tablo 2). Ayrıca çalışmaların çoğunlukla okul/Üniversite 10 (%67) de olmakla beraber Sağlık Kuruluşları 3 (%20) Şehir/İlçe/Semt 2 (%13) yapıldığı bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 2. Araştırmada örnekleme alınan makalelerin içerik kapsamının dağılımı

(Table 2. Distribution of the content of the articles sampled in the research)

Makale Türü (N=25)	n	%
Araştırma Makalesi	15	%60
Derleme	10	%40
Olgu Sunumu	0	0
Araştırma Tasarımı (N=25)		
Tanımlayıcı	12	%48
Kesitsel	2	%8
Yarı Deneysel	1	%4
Derleme	10	%40
Yazar Sayısı (N=25)		
Tek Yazar	1	%4
Çift Yazar	14	%56
3 Yazar	6	%24
4 veya Daha Fazla Yazar	4	%16
Veri Toplama Araçları (N=15)		
Soru Formu	11	%73
Ölçek	4	%27

Tablo 3. Çalışma alanı, hedef kitle/yer ve yayınlanan çevre sağlığı hemşireliği araştırmalarının dağılımı, 2010-2019

(Table 3. Distribution of study area, target audience/location and published environmental health nursing research, 2010-2019)

Çalışma Alanları (N=25)	n	%
Çevre Sağlığı (Eğitim, Kirlilik gibi)	8	%32
Atık ve Atıkların Sınıflandırılması	8	%32
Gürültü	3	%12
Plastik Ürünler	1	%4
Küresel Isınma/ İklim Değişikliği	3	%12
Kentleşme Süreci	1	%4
Güneş Işığı	1	%4
Çalışma Grupları (N=16)		
Hemşire/ Hemşirelik Öğrencileri	5	%31
Yetişkinler	2	%12
Çocuklar	4	%25
Yaşlılar	0	0
Sağlık Çalışanları (Hemşirelik harici)	2	%12
Aileler	1	%6
Üniversite Öğrencisi (Hemşirelik harici)	2	%12
Çalışmanın Yapıldığı Yer (N=15)		
Okul/Üniversite	10	%67
Sağlık Kuruluşları	3	%20
Şehir/İlçe/Semt	2	%13

Araştırmaların çalışma alanları açısından incelendiğinde çevre sağlığı (çevresel bilgi, tutum ve duyarlılık, yaklaşımlar) 8 (%32), atık 8 (%32), gürültü 3 (%12), plastik ürünler 1 (%4), küresel ısınma/iklim değişikliği 3 (%12) Kentleşme süreci 1 (%4), güneş ışığı/d vitamini 1 (%4) şeklinde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Değerlendirmeye alınan çalışmaların çalışıldığı grupların Hemşire/

hemşirelik Öğrencileri 5 (%31) Yetişkinler 2 (%12), Çocuklar 4 (%25), Sağlık Çalışanları (Hemşirelik Harici) 2 (%12), ve Ailelerden oluştuğu saptanmıştır.

5. TARTIŞMA (DISCUSSION)

Hemşirelerin çevre ve insan sağlığının korunması ve geliştirilmesindeki rolleri günümüz çevre koşullarının giderek kötüleşmesi ile daha önemli hale gelmesi nedeniyle hemşirelik araştırmacılarının 2010-2019 yılları arasında çevre sağlığı alanında yapmış olduğu çalışmaların detaylı incelenmesine odaklanılmıştır [12]. Son 10 yılda hemşirelik ve sağlık bilimleri fakülte dergilerinde yayınlanan 25 adet makalenin çevre sağlığı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde Pope ve arkadaşlarının (1995) çalışmasında 1900 ve 1994 yılları arasında sadece 14 makalenin çevre sağlığı ile ilgili olduğu saptanmıştır [13].

Polivka ve Chaudry'nun yapmış oldukları (1995- 2015) çalışmada ise 118 farklı dergide yayınlanan 548 makaleye ulaşıldığı ve son yıllarda artan çalışma sayısının bu çalışma ile benzer olduğu tespit edilmiştir [14]. Değiştirilebilir çevresel faktörler nedeniyle artan küresel ölüm oranlarının arttığı bilinmektedir. Çevre sağlığının insan sağlığı üzerindeki bilinen etkisi de göz önüne alınacak olursa son yıllarda artan bu alandaki çalışma sayıları son derece önemli olduğu düşünülmektedir (Tablo 1) [1].

Bu çalışmada çevre sağlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılan çalışmaların 15 (%60)'ünün araştırma makalesi olduğu belirtilmektedir. Literatüre bakıldığında Güler ve ark., (2017)'nin, Ünsal ve Sökmen (2011)'in, Kantek ve ark. (2019)'nin, Ergül ve ark. (2010)'nin çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir [15, 16, 17 ve 19]. Hemşirelik alanında yapılan araştırmalarda makale türünden çalışmaların artışta olması hemşirelik biliminin gelişimini olumlu yönde destekleyebilir (Tablo 2).

Bu araştırmada çevre sağlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılan çalışmaların çoğunlukla iki yazarlı olduğu ve bu durumun Ünsal ve Sökmen (2011)'nin, Kantek, Kurnaz ve Yeşilbaş (2019), Güler ve ark. (2017)'nin, Karatay ve Emiroğlu (2006)'nun çalışmalarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir [15, 16, 17 ve 18]. Ergül ve arkadaşlarının çalışmasında (2010) makalelerin %52.1'inin tek yazarlı olduğu bildirilmiştir [19]. Çalışmalarda çok yazarlılığın, çalışma niteliğini ve kalitesini arttıran önemli bir özellik olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çevre sağlığı gibi ciddi bir konu üzerinde de daha çok klinisyen ve akademisyen yazarın çalışması bilim dünyasının ve toplumun dikkatini çekmekte etkili olabilecektir [20].

Bu çalışmada çevre sağlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılan çalışmaların veri toplama araçları bakımından değerlendirildiğinde çoğunlukla çalışmalarda soru formu kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bulgunun Ünsal ve Ergül (2010)'ün, Hiçdurmaz ve ark. (2019)'nin, Ünsal ve Sökmen (2011)'in çalışmalarıyla benzer olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelik alanında yapılan çalışmaların çoğunlukla tanımlayıcı nitelikte olduğu bilgisi desteklenmektedir. Hemşirelik alanında daha ileri düzey araştırma yöntemleri kullanılarak yapılacak çalışmaların önünü açması bakımından tanımlayıcı çalışmaların önemli olduğu bilinmektedir [16, 23 ve 24].

Bu çalışmada çevre sağlığı ile ilgili hemşirelik alanında yapılan çalışmaların konuları bakımından değerlendirildiğinde çoğunlukla çevre sağlığı (çevresel bilgi, tutum ve duyarlılık, yaklaşımlar) ve atıkların sınıflandırılması ile ilgili çalışmaların yer aldığı saptanmıştır. Çalışma bulgularının Polivka ve Chaudry'nun yapmış oldukları çalışma ile benzer olduğu tespit edilmiştir [12]. Çevre ile ilgili sorunların günümüzde küresel açıdan insan sağlığı ve

tüm türlerin sağlığını tehdit etme boyutunda olduğu bilinmektedir. Özellikle sağlık alanında oluşan tıbbi atıkların bertarafının uygun şekilde yapılmasının önemli olduğu ve çevre sağlığı konularına yönelik eğitimler ve danışmanlıkların hemşireler tarafından yapılmasının etkin olacağı düşünülmektedir [21 ve 22]. Bu çalışmada çevre sağlığı ile ilgili yapılan çalışmaların örneklem grubunun çoğunlukla hemşire/hemşire öğrencilerle 5 (%31) yapıldığı belirlenmiştir. Literatür değerlendirildiğinde Polivka ve Chaudry'nun yapmış oldukları (2018) 1995-2015 tarihleri arasında ki çalışma ile benzer sonuçlar olduğu tespit edilmiştir [12]. Hemşirelik araştırmalarının literatürde çoğunlukla Hemşire/Öğrenci hemşire grubuyla çalışıldığı görülmektedir [16 ve 23]. Hemşirelik mesleğinin çok riskli çevre koşullarında yapılması çevre sağlığı alanında ki çalışmaların da en çok hemşire grubuyla yapılmasının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir. Hemşirelik eğitimi, uygulamaları ve araştırmalarının çevre sağlığının iyileştirilmesi konularına daha fazla odaklanmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Tablo 3). Ancak toplumda çevre sağlığının önemine dikkat çekilebilmesi için farklı örneklem gruplarıyla çalışmalar yapılması faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada çevre sağlığı ile ilgili çalışmaların çoğunlukla okullarda/üniversiteler de (%67) yapıldığı saptanmıştır. Polivka ve Chaudry'nun yapmış oldukları (2018) çalışma da ise en çok çalışma alanı olarak toplumun genelini kapsayacak çalışmaların olduğu belirtilmiştir [12] (Tablo 3). Hemşirelik biliminin çevre sağlığı alanında da etkin bir şekilde ilerlemesi için bu alanda da yapılan çalışmaların daha farklı yaşam alanlarında yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Araştırmada hemşirelik ve sağlık bilimleri fakülte dergilerinde hemşirelik alanında yayınlanan çevre sağlığı ile ilgili en fazla tanımlayıcı türden araştırma makalelerinin olduğu, çoğunlukla çevre sağlığı (çevresel bilgi, tutum ve duyarlılık, yaklaşımlar) ve gürültü konularının çalışıldığı sonucuna varılmıştır. Çevre bilincinin ve duyarlılığının oluşturulması çevre kirliliğinin önlenmesinde temel adımdır. Hemşirelerin çevre sağlığının korunması ve geliştirilmesinde eğitim ve danışmanlık rollerini daha aktif kullanabilir. Ayrıca hemşire akademisyenlerin, klinisyen hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları ve davranışları konusunda ileri düzeyde ve geniş örneklem gruplarında araştırmalar yapılması önerilmektedir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI (CONFLICT OF INTEREST)

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] WHO, (2017). Preventing Disease Through Healthy Environments A Global Assessment of the Burden of Disease from Environmental Risks.
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/204585/9789241565196_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 01.06.2020)
- [2] WHO, (2019). Healthy Environments For Healthier Populations: Why Do They Matter, And What Can We Do?
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/325877/WHO-CED-PHE-3DO-19.01-eng.pdf?ua=1> (Erişim Tarihi: 19.05.2020).
- [3] WHO, (2016). Preventing disease through healthy environments.
file:///C:/Users/aaa_a/Desktop/%C3%87evre%20Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda%20Literat%C3%BCr%20De%C4%9Ferlendirme/WHO%202017.pdf (Erişim Tarihi: 19.05.2020).

- [4] Güler, Ç. ve Akın, L., (2015). Halk Sağlığı Temel Bilgiler 2. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- [5] Karahan, O.G., (2012). Hemşirelik Eğitiminin Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutumlarına Etkisi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 3:27-38.
- [6] Libster, M., (2008). Elements of Care; Nursing Environmental Theory in Historical Context. Holistic Nursing Practice, 22(3):160-170.
- [7] Bahar, Z. ve Aydoğdu, G.N., (2015). Çevre, Sağlık, Araştırma ve Hemşirelik. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 8(2):119-122.
- [8] Özsoy, A.S. ve Şimşek, G.H., (2018). Hemşirelik Uygulamalarına Yön Veren Uluslararası Hemşirelik Kuruluşlarının Çevre Sağlığı Yaklaşımları. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 21(1):51-59.
- [9] Selçuk, K.T., Mercan, Y. ve Çevik, C., (2016). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinde Çevresel Risk Algısı ve İlişkili Etmenler. Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 7:116-135.
- [10] Canadian Nurses Association, (2017). Nurses and Environmental Health. <https://cna-aiic.ca/-/media/cna/page-content/pdf-en/nurses-and-environmental-health-position-statement.pdf> (Erişim Tarihi: 17.05.2020).
- [11] Leffers, J., Smith, M.C., Huffling, K., McDermott-Levy, R., and Sattler, B., (2016). Environmental Health in Nursing. file:///C:/Users/aaa_a/Downloads/EnvironmentalHealthinNursing.pdf (Erişim Tarihi: 02.06.2020).
- [12] Çavuşoğlu, F., Altay, B., Nuriyeva, G. ve Öngör, B., (2017). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi. Anadolu Hem Sağ Bil Derg, 20(4):254-259.
- [13] Pope, A.M., Snyder, M.A., and Mood, L.H., (1995). Nursing, Health, and the Environment. Washington, DC: Institute of Medicine, National Academy Press.
- [14] Polivka, J.B. and Chaudry V.R., (2018). A Scoping Review of Environmental Health Nursing Research. DOI: 10.1111/phn.12373 file:///C:/Users/aaa_a/Downloads/phn.12373.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2020).
- [15] Güler, N., Karagözoğlu, Ş., Güler, G., Kocataş, S. ve Gündoğdu, A.N., (2017). Türkiye'de 2006 ve 2010 Yılları Arasında Hemşirelik Dergilerinde Yayınlanan Makalelerin Değerlendirilmesi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 19(1):48-59.
- [16] Ünsal, A. ve Sökmen, S., (2011). Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisinin Makale ve Yazar Özellikleri. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 14(4):10-16.
- [17] Kantek, F., Kurnaz, H. ve Yeşilbaş, H., (2019). Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisinin Bibliyometrik Analizi, 3(6):229-237 doi:10.5222/SHYD.2019.32559.
- [18] Karatay, G. ve Emiroğlu, O.N., (2006). Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi'nin Makale ve Yazar Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 1(2):59-69.
- [19] Ergül, S., Ardahan, M., Temel, A.B. ve Yıldırım, B.Ö., (2010). Bibliometric Review of References of Nursing Research Papers During the Decade 1994-2003 in Turkey. International Nursing Review, 57:49-55.
- [20] Kumar, S., (2015). Co-authorship Networks: a Review of the Literature. Aslib Journal of Information Management, 67(1):55-73. <https://doi.org/10.1108/AJIM-09-2014-0116>.

-
- [21] Yücedağ, M. ve Baksi, A., (2019). Sağlık Çalışanlarının Tıbbi Atık Uygulama Durumlarının İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*, 11(1):52-67.
- [22] Turan, N., Özdemir, A.G., Kaya, H., Aştı, A.T., Aksel, G. Ve Yılmaz, A., (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Tıbbi Atık Yönetimine İlişkin Bilgi Düzeyleri. *Ordu Univ J Nurs Stud*, 2(1):11-21.
- [23] Hiçdurmaz, D., Seyman, Ç.C., Başaran, S., Şahin, N.E. ve Çelik, Ş.S., (2019). Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi'nde Yayınlanan Yazıların Özelliklerinin Geriye Dönük Olarak İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 37-53.
- [24] Ünsal, A. ve Ergül, N., (2010). Türkiye'deki Hemşirelik Araştırmalarında Kullanılan Veri Toplama Araçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(7):433-438.